

ЗНАЧАЈ ОСИГУРАЊА ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ

*Др Младенка Балабан¹, Др Ивана Симеуновић²,
Мр Леа Маркштајн - Стојановић³*

Резиме

У модерним економијама, пре свега земљама Европске уније, осигурањем се стварају услови за сигурније привређивање. Осигурање усева, плодова, животиња сасвим је нормална ствар и не поставља се питање да ли ће фармер осигурати своју имовину или не. У нашим условима веома је мали број пољопривредних произвођача који осигуравају своје усеве, стоку, имовину, јер њихова економска рачуница не може да поднесе и тај трошак. За наше пољопривредне произвођаче осигурање представља додатни трошак у већ сложеним условима привређивања. Услови привређивања у пољопривреди нису повољни и сасвим је разумљиво да и пољопривредници осећају такође терет економске кризе, транзиције и многих тешкоћа које имају економску димензију. Циљ овог рада је да укаже да пољопривреду карактеришу ризици више него многе друге привредне гране, како у производњи тако и на тржишту, који се могу умањити осигурањем. Један од бројних ризика свакако је, као и увек, ризик временских (не)прилика. Тешко је саставити четири-пет година да не буде временских непогода које до корена униште усеве у које је уложено много труда и новца.

Кључне речи: *осигурање усева и плодова, ризици, трошкови, субвенција, премија*

Увод

Од 2000. године, широм света, цене хране су скоро дуплиране. Цене пшенице, кукурза, осталих житарица и соје у зрну су приметно порасле у последњих 18 месеци, углавном као резултат растућег дисбаланса између понуде и потражње за пољопривредним производима. Понуда не расте сразмерно тражњи. Директне инвестиције у пољопривредни сектор су још увек на неочекивано ниском нивоу.

1 Др Младенка Балабан, доцент, Институт Економских наука, Знај Јовина 12, Београд, mladenka.balaban@ien.bg.ac.rs,

2 Др Ивана Симеуновић, доцент, Београдска Банкарска Академија, Знај Јовина 12, Београд, ivana.simeunovic@bba.edu.rs

3 Мр Леа Маркштајн Стојановић, АХА животно осигурање, Бу. Михајла Пупина 6, Београд, lea.markstajn@axa.rs

Чланице земаља Комонвелта, на њиховом годишњем састанку у октобру 2010. године, позвали су међународну заједницу да појача своје напоре ка земљама које имају интерес да убрзају у исто време краткорочне тако и дугорочне инвестиције у растућу пољопривредну производњу и продуктивност. Поред тога, као подстицај развоју пољопривреде, државе преузимају активнију улогу у креирању и прилагођавању осигурање пољопривредних култура, прикупљају статистичке податке у вези са производњом и креирању модела предвиђања на принос као и помоћ при креирању услова осигурања (зависне стране, стопе).

Развој осигурања пољопривреде и управљање ризицима

У великом броју националних економија, у циљу подстицаја развоја пољопривреде, држава активно учествује у дисперзији ризика између осигуравајућих компанија и реосигуравача. Субвенционисање осигурања пољопривредних култура од стране државе увек је организован кроз учешће државе у премији, где владе земаља сарађују са сектором осигурања. Осигуравајуће компаније чак иду даље и трансферишу ризик како на домаће тако и на стране реосигуравајуће компаније за највише ризике.

Нове методе управљања ризицима, у сектору пољопривреде су веома битне за оне националне економије у којима је учешће пољопривреде у БДП значајно. како би се комплетирале методе осигурања житарица или да би се премостили тешкоће имплементирања покрића осигурањем. Владе често морају да интервенишу у фазама када се деси временска непогода која смањује ниво пољопривредне производње, што представља велико оптерећење за државни буџет. Поред тога, на пољопривредну производњу значајно утичу и промене цена пољопривредних производа, па држава у таквим условима, користе тржишта капитала како би обезбедиле пољопривредне произвођаче од промена цена.

У развијеним националним економијама држава подстиче осигуравајуће компаније и друштвене и приватне да преузму ризике којима је изложен пољопривредни сектор, а циљ је подстицај инвестиција и развој овог сектора. Тренутно, постоји значајно интересовање од влада, као и од међународних институција зарад подршке и финансирању развоја ове врсте осигурања. Постоји значајно искуство и финансијски капацитети доступни у приватном сектору, посебно у области тржишта капитала и реосигурања. Правне одредбе Светске трговинске организације (СТО) такође подстичу развој осигурања у пољопривреди, тако на пример, субвенционисани програм осигурања пољопривредних култура као и индексна решења осигурања су ефективне за про-активно управљање непогодама у пољопривреди. У исто време, субвенције осигурања су врло привлачне владама зато што је СТО избацио из свог уговора 1994. године о слободној трговини, субвенционисање пољопривреде, ако осигурање пољопривреде отклања утицај природних катастрофа.⁴

4 www.swissre.com

Подстицај развоја пољопривреде кроз преузимање ризика од стране осигуравајућих компанија И државе, могу се реализовати на следеће начине:

- Кроз **програме банкоосигурања**, где је осигурање пољопривредних култура везано за пољопривредне кредите и субвенционисане полисе осигурања које су продате и администриране од стране банкарских службеника;
- **индексно покриће осигурања**, где се надокнада из осигурања одређује одређеним параметрима а који су базирани на годишњим статистичким подацима или временским условима;
- **Фонд државне заштите** користи исте финансијске инструменте како би обезбедили стабилност пољопривредним заједницама, владе држава могу да смање волатилност тако што ће трошити своја средства уколико се десе пољопривредне катастрофе;
- **модел природних катастрофа** који се користе у крајњим приликама за случај поплава, тајфуна и настанка штете као и дефинисање базног индекса по моделу губитака после настанка штетног догађаја.

Природне катастрофе и утицаји климе могу имати разоран утицај на пољопривредни сектор. Оног момента када се деси елементарна непогода, многи пољопривредници се обраћају држави за помоћ како би им помогла или у формирају фонда за ризичне ситуације, или кроз обезбеђење пореских олакшица као и друге начине помоћи.

У многим земљама владе омогућују субвенције за програме осигурања пољопривреде – у неким земљама чак до 50% од укупних премија како би стабилизовала пољопривредна производња и омогућила финансијска заштита. Многе субвенције које су коришћене у свету, за пољопривредне културе, су назване **Више Ризично Пољопривредно Осигурање (ВРПО)**. Пољопривредници добијају компензацију путем унапред договорене цене по тони уколико постоји нагли пад у приносима у односу на историјски просек. Широк спектар непожељних догађаја укључујући: суше, поплаве, мразеве, превелика влажност ваздуха као и неке заразе су такође покривене. Надоградња ВРПО је поркиће прихода где су флукуације у цени пољопривредних производа приликом садње у поређењу са ценом током жетве. Циљ комбинације заштите од елементарних непогода и ризика губитка зараде је управо подстицај инвеститорима у пољопривредном сектору. ВРПО шеме су велике у Канади, УС и Индији, а све су више популарне у Бразилу, неким деловима Европе и од скоро у Кини.⁵ У неким земљама, укључујући Јужну Африку и Аустралију, пољопривредници не добијају субвенције и са ризицима се боре сами. Они су много мање специјализовани у области сточарства, шумарства и рибарству. Кључни параметри које је неопходно узети у обзир приликом креирања новог програма осигурања пољопривреде су високи трошкови, морални хазард и негативна селекција. Тржишта у транзицији

⁵ www.financialservicesfacts.org

карактерише, низак ниво свести о осигурању, пољопривреде малих размера, велике удаљености и ограничени дистрибутивни канала, што негативно утиче на развој осигурања пољопривреде. Потребно је додати, да недостатак статистичких података о штетама или сличних информацијама као што су званичне статистике, подаци о времену или модели предвиђања крајњих нивоа производње чини актуарски посао као прави изазов. У почетној фази, исти услови осигурања су често примењивани у целој провинцији и на све типове пољопривредних култура независно од излагања ризицима или праксом управљања ризицима, који доводе до неодрживих резултата у комерцијалном смислу. Искусни проценитељи штета су неопходни за успешну примену осигурања пољопривредних култура и често је потребно одређено време док процедуре процене штета као и приручници буду имплементирани и припремљени.

Програми субвенционисаних осигурања од стране државе скоро увек су у форми учешћа у премији. Држава обично поставља такав правни оквир који одабира одређене осигуравајуће куће да продају своје полисе користећи своје знање у процени и преносу ризика. Док неке државе ограничавају своју умешаност у субвенције, друге преузимају активнију улогу у креирању и прилагођавању осигурање пољопривредних култура, прикупљају статистичке податке у вези са производњом и креирању модела предвиђања на принос као и помоћ при креирању услова осигурања (зависне стране, стопе). Државе делују као позајмљивач новца последње инстанце уколико дође до великих пољопривредних катастрофа када је осигуравајућа заштита исцрпљена, а ад-хоц плаћања за опоравак неопходна.

У пуловима осигурања на националном нивоу, ризик је обједињен и подељен између осигуравајућих компанија. Тешки ризици и катастрофални губици су често пренети на међународне реосигураваче које имају глобално диверсификован портфолио.

Методe управљања ризицима у пољопривреди

Банко осигурање - У програму банко-осигурања, осигурање пољопривредних култура је везан за кредитирање фарми као и субвенционисање полиса осигурања које су продате и администриране од стране банкарских посредника. Тамо где су компаније које се баве пољопривредом повезани са владама држава, имплементација овог програма могла би бити боље координисана, што чини кредите за пољопривреднике приступачнијим. У многим случајевима, пољопривредници теже добијају додатна средства од банака како би унапредили своју производњу због мањка обезбеђења. Када се ради о банко-осигурању, штете се надокнађују из полисе осигурања.

Сам пример банко осигурања у подстицају развоја пољопривреде је пример Бразила.⁶ После две велике суше у јужном делу Бразила, влада Бразила је одлучила да субвенционише ВРПО у 2005. години после великог неуспеха у надокнади

⁶ www.financialservicesfacts.org

штете. Као што је уобичајена пракса да се користе будуће жетве као обезбеђење за пољопривредне кредите и за кредите отплате, пољопривредни кредити и дугови отплате нису били враћени што је многе пољопривреднике избацило из посла. Кључ развоја била је одлука највеће пољопривредне банке, Банцо де Брасил, да понуди зајмове за производњу соје у зрну и кукуруза у јужним деловима Бразила и за које је осигурање постало обавезно. Јасна добитна комбинација за све се појавила: пољопривредници имају приступ већем обиму зајмова, банке имају осигурање као колатерал за зајам у случају лоше жетве док држава субвенционише банко-осигурање, то смањује могућност тоталног уништења кроз пренос ризика на приватни сектор. Овај програм осигурања је реосигуран на глобалном нивоу преко државне реосигуравајуће компаније ИРБ, такође овај програм се брзо раширио и на остале делове Бразила и на друге типове пољопривредних култура.

Индексно осигурање - Како би се употпунило осигурање пољопривредних култура, државе се ослањају на солуције које долазе са тржишта капитала у облику индексних покрића. Једно од ових решења је и индексно осигурање где је накнада из осигурања дефинисана одређеним параметрима који су базирани на званичним статистичким подацима или временским подацима. Индексна решења се ослањају на базичне ризике, тачније на несавршену корелацију између губитака у пољопривредној производњи и исплатама у индексним програмима. Другим речима, пољопривредник у одређеној области добија новац само ако је цела регија тешко погођена штетним појавама. Индекси се најбоље одређују једино ако је ризик сакупљен на групном нивоу. Индексно осигурање има ниже административне трошкове које га чини јефтинијем него осигурање пољопривредних култура са додатним бенефитима бржег плаћања.

Производни индекси великих величина – такође позната под називом Групи План Ризика (ГПР) – су базирани на великој количини производње и статистичким приносима који су мерени од стране држава, и надокнада великих пољопривредних заједница за одступања у приносу која се пореде са предодређеним (историјским) нивоима – сличним ВРПО али само са већим обимом. ГПР је врло заступљен у Северној Америци и неким деловима Латинске Америке, и све више окупира пажњу од пољопривредних узгајивача култура до прерађивача прехранбене индустрије како би обезбедили стабилну снабдевеност пољопривредних производа који се користе у производњи по уговореној цени или заштита за одређене волатилности цена.

Овакав начин заштите од ризика најбоље се може приказати на примеру Индије. Пољопривредни произвођачи у Индији користе осигурање од временских непогода како би обезбедили сигурну производњу пољопривредних производа од утицаја прекомерних киша и суша, а држава је од скора одлучила да субвенционише индексе који су засновани на временским непогодама. До данас, више од 500.000 индијских фармера је узело осигурање од временских непогода преко програма обезбеђеног од стране државне Осигуравајуће Пољопривредне Компаније из Индије и осигуравајућих компанија из приватног сектора укључујући ИЦИЦИ ЕР 2011 (58) СБ/СИ-1 (33-40)

Ломбард и Иффцо Токио. Ово је добар метод да се употпуни од стране државе вођени ВРПО осигуравајући програми. Међународно тржиште реосигурања је подржало ове развоје у пружању смерница у одређивању цена и омогућавање реосигуравајуће покриће локалним осигуравајућим компанијама. У Мексику, Секретаријат за пољопривредју (САГАПРА) надакајује узгајивачима стоке губитке из смањења биомасе као и додатне трошкове за исхрану у тешким годинама суше кроз субвенционисано индексно осигуравајуће покриће. Како би се одредио индекс суше, сателитске слике се користе како би се израчунао Нормативни Индекс Вегетативне Разлике (НИВР) који одражава ниво хлорофила у вегетацији. Уколико тренутни индекс опадне за испод загарантованог нивоа у одређеној области, накнада из осигурања се плаћа узгајивачима стоке. Државни реосигуравач Агроасемех тренутно нуди програм који је реосигуран на међународном нивоу. Тренутно, неких 750 општина у 19 мексичких држава користи ово покриће. Слично овом програму, Агроасемех такође нуди програм за заштиту од суше.⁷

Државни фонд заштите - Користећи исте финансијске инструменте како би обезбедили стабилност пољопривредним заједницама, државе могу да искористе прилику да смање волатилност у трошењу буџета у случају елементарних непогода. На пример, дивљи пожари су повећани посебно у сушним годинама у Алберти, у Канади, док трошкови превентиве значајно излазе из оквира буџета. Како би боље управљали и стабилизovali буџет, у оквиру министарства за развој природне средине, део који се бави Албертом, осигурао се код регионалног осигуравача АФСЦ, који је реосигуран код међународних реосигуравача.⁸ Узимајући у обзир јаку корелацију између истројиских података о пожарима (изгорели хектари) и минули трошкови борбе против пожара укључујући гориво за летелице, трошкове опреме и прерасподела људске снаге, унапред договорена накнада по јединици изгореле површине на унапред дефинисаном нивоу ће бити плаћена. Оваква структура је врло исплатива, где је морални хазард сведен на минимум због стриктних процедура у откривању и уклањању пожара. Одељење која се бави заштитом од пожара обезбеђује недељне извештаје око пожарних активности, нивоима хазарда и користи одређене програме који за мониторинг удаљених делова.

Модел природних катастрофа - Као што је већ коришћено у другим врстама осигурања, (на пример за осигурање имовине и аутомобила), софистицирани модели природних катастрофа могу бити коришћени за предвиђање изложености ризика пољопривреде и штете настале деловањем тајфуна и дефинисање индекса базираних на моделима губитака пошто се деси несрећни случај. Ипак ту има још доста да се уради. Прво, мора се ући у детаље о информацијама о изложености ризицима (у најмању руку на нивоу регије и пољопривредне културе) и више је

7 www.lloyds.com

8 www.swissre.com

потребно да истраживања како би се дефинисали осетљиве функције (тачније однос између моделираних тешких ризика и типа пољопривредне културе) за различите фазе узгајивања и различите пољопривредне културе. У одређеном тренутку, владе на локалном нивоу могу да увиде корист од већ урађених истраживања и реосигуравања са унутрашњим развијеним моделима прорачуне ризика.

Осигурање пољопривреде у Србији

Све више пољопривредника подноси захтев за осигурањем усева и имовине и у Србији. Држава плаћа 40 одсто трошкова осигурања, пољопривредници се најчешће осигуравају од олује и града. Министарство пољопривреде плаћа 40 одсто трошкова осигурања усева и имовине. Многи пољопривредници желе да искористе ту погодност, али не стижу на ред. Сваке године расте број захтева пољопривредника, на шта указује податак да је за 2010. годину било утрошено 100 милиона динара за субвенционисање осигурања. Прошле године, пољопривредници су уз субвенцију први пут могли да осигурају кукуруз од суше, а у овој години је обухваћено и осигурање од обилних падавина.

Пољопривредници се код нас и даље најчешће осигуравају од олује и града. У прошлој години осигурања су за одштете исплатила пет пута више новца него обично, делом због честих олуја, али и чињенице да је противградна одбрана затајила. Екстремне климатске прилике носе велике ризике и поскупљују осигурање. Због тога је Светска банка покренула оснивање регионалне реосигуравајуће компаније за земље југоисточне Европе. Њен оснивачки капитал требало би да обезбеде владе тих земаља. Србији и Македонији за ту намену, Светска банка је одобрила кредите од по пет милиона долара. Оснивање такве реосигуравајуће компаније требало би да допринесе појефтињењу осигурања.

Закључак

Осигурање у пољопривреди ће у годинама које долазе сигурно добити на значају, јер висока улагања морају да се обезбеде од ризика, који су једна од карактеристика пољопривредне порозводње. Осигурање производње и имовине у пољопривреди карактерише савремени начин привређивања у аграру и живот на селу уопште, па с правом треба очекивати да ће са укупним осавремењавањем производње у пољопривреди и ревитализација осигурања наћи своје место и улогу. Тренутно, постоји значајно интересовање од влада, као и од међународних институција зарад подршке и финансирању развоја ове врсте осигурања. Постоји значајно искуство и финансијски капацитети доступни у приватном сектору, посебно у области тржишта капитала и реосигурања.

Литература

1. Balaban M. : 2008, Osiguranje u savremenom svetu, Cikos, Novi Sad.
2. Rejda G. E.: 2005, Principles of Risk Management and Insurance, Addison Wesley, New York, p 155-160
3. Vaughan E., Baughan T. 2002, Osnove osiguranja i upravljanje rizicima, MATE, Zagreb
4. Wining E., 2002, Foundations of Risk Management and Insurance, Insurance Institute of America, New York
5. www.financialservicesfacts.org
6. www.osiguranje.hr
7. www.lloyds.com
8. www.stat.gov.rs
9. www.swissre.com
10. www.un.org/millenniumgoals

Овај рад је део истраживачких пројеката под шифром 47009 (Европске интеграције и друштвено економске промене привреде Србије на путу ка ЕУ) и 179015 (Изазови и перспективе структурних промена у Србији: Стратешки правци економског развоја и усклађивање са захтевима ЕУ), финансираних од стране Министарства за технолошки развој Републике Србије.